

Asia Sisällysluettelojen digitoiminen ja sijoittaminen julkiseen tietokantaan

Hakija Varastokirjasto / NN

Annettu 3.10.2000

SELOSTUS ASIASTA

Lausuntopyyntö

NN Varastokirjastosta (jäljempänä hakija) on 6.6.2000 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeuskysymyksistä, jotka liittyvät sisällysluettelojen digitoimiseen ja julkaisemiseen elektronisessa, yleisölle avoimessa tietokannassa.

Hakija kysyy,

- 1) onko aikakausjulkaisu teos tekijänoikeudellisesta näkökulmasta,
- 2) ovatko sisällysluettelot osa teosta, kun kyseessä on aikakauslehden vuosikerta, ja
- 3) saadaanko aikakausjulkaisun sisällön kertova sisällysluettelo digitoida ja sijoittaa julkiseen tietokantaan ilman julkaisun tekijänoikeuden haltijoiden lupaa. Sisällysluettelo ei liity mihinkään yksittäiseen artikkeliin, vaan kattaa koko lehden yksittäisen numeron tai vuosikerran.

Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä esimerkin sisällysluettelosta, joka aiotaan digitoida ja sisällyttää julkiseen tietokantaan. Sisällysluettelo on tämän lausunnon liitteenä.

Taustaa Varastokirjaston toiminta perustuu varastokirjastosta annettuun lakiin (1078/1988). Varastokirjasto toimii tieteellisten ja yleisten kirjastojen yhteisenä varastokirjastona. Sen tehtävänä on säilyttää kirjastoista siirrettävää aineistoa ja asettaa sitä tarvitsijoiden käyttöön.

Varastokirjasto on yhdessä Jyväskylän yliopiston kirjaston kanssa saanut opetusministeriöltä määrärahan vanhojen suomalaisten aikakauslehtien sisällysluettelojen digitoimiseksi ja sisällysluettelotietokannan luomiseksi. Varastokirjastoon sijoitettava elektroninen tietokanta tulee olemaan kaikille avoin ja maksuton. Hankkeen tavoitteena on vanhojen suomalaisten aikakauslehtiartikkeleiden löytyvyyden ja saatavuuden parantaminen uusilla teknisillä ratkaisuilla. Tietokantaan pyritään ensisijaisesti digitoimaan sisällysluettelot lehdistä, joiden sisällöistä ei ole painettua bibliografiaa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeus kirjalliseen teokseen

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Kirjallisia teoksia ovat esimerkiksi romaanit, runot, kirjeet, lehtiartikkelit, muistiot, ilmoitukset jne.

Tekijäl 2 § 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisten oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. 2 § 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle eli luonnolliselle henkilölle. Teoksen on tekijänoikeussuojaa saadakseen ylitettävä ns. teoskynnys, eli sen on oltava itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan määritelmän mukaan täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia.

Kirjallisten teosten kohdalla teoskynnys on varsin alhainen. Teoksen sisällöllä, tarkoituksella tai pituudella ei ole merkitystä tekijänoikeussuojan kannalta. Tekijänoikeussuojan ulkopuolelle voivat jäädä esimerkiksi lyhyet uutiset, sanomalehtitiedot, tavanomaiset ilmoitukset yms. Tekijänoikeus ei suojaa aiheita tai tietoja sinänsä, vaan sitä muotoa, jossa ne on ilmaistu. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 55-)

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt kirjallisen teoksen teoskynnyksen ylittymistä useissa lausunnoissaan. Esimerkiksi koiran tarinakirjan (1996:19), 48-sivuisen urheiluverotukseen liittyvän koulutusaineiston (1996:18) ja 27-sivuisen lasketteluun liittyvän monisteen (1986:2) on katsottu ylittävän teoskynnyksen. Tekijänoikeussuoja on sen sijaan eväty esimerkiksi kysymyssarjalta (2000:7) ja esitteeseen sisältyviltä teksteiltä (1996:17).

Tekijänoikeus on Tekijäl 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Sisällysluettelot osana teosta

Tekijänoikeusneuvosto otti lausunnossaan 1991:16 kantaa aineiston tallentamiseen tietokantaan. Tapauksessa oli kyse suunnitellusta tietokannasta, johon oli tarkoitus sisällyttää tutkimusten tiivistelmiä ja sisällysluetteloita.

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan, että kyseisen tekijänoikeudella suojatun aineiston tallentaminen tietokantaan on kappaleen valmistamista, joka kuuluu tekijän yksinoikeuden piiriin. Tekijällä on oikeus määrätä teoksen kappaleen valmistamisesta myös muutetussa muodossa.

Edelleen tekijänoikeusneuvosto totesi, että oikeudenhaltijan suostumus tarvitaan myös sisällysluettelon tallentamiseen, koska se saa tekijänoikeussuojaa teoksen osana. Sisällysluettelon itsenäinen tekijänoikeussuoja edellyttää kuitenkin, että se ylittää teoskynnyksen eli on itsenäinen ja omaperäinen henkisen luomistyön tulos.

Luettelosuoja

Tekijänoikeuslain 49 §:ssä säädetään ns. luettelosuojasta. TekijäL 49 § 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltyä suuri määrä tietoja, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Luettelon yms. valmistajan yksinoikeus ulottuu siis sekä kappaleiden valmistamiseen että niiden yleisön saataville saattamiseen. Yleisön saataviin saattamista on esimerkiksi teoksen tallentaminen julkiseen tietokantaan.

TekijäL 49 § 2 momentin mukaan lain 49 §:ssä tarkoitettu suoja on voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataville. Suoja-aika päättyy kuitenkin viimeistään, kun työn valmistumisvuodesta on kulunut viisitoista vuotta.

TekijäL:n esitöiden mukaan luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. Luettelosuojaa saavaa työtä ei saa valmistajan suostumuksetta jäljentää tai saattaa yleisön saataviin. Luettelossa olevia yksittäisiä tietoja saa kuitenkin vapaasti käyttää muussa yhteydessä. (Komiteamietintö 1953:3, s. 79. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 10/1997, s. 5 - 6)

Luettelosuojan edellytyksenä on yhdisteltyjen tietojen suuri määrä. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Esimerkkejä luettelosuojan kohteista ovat puhelinluettelot, myynti- ja näyttelyluettelot, osoitekalenterit, teatteriohjelmat, tilastot ja aikataulut. Myös lomakkeet ja asiakirjamallit voivat TekijäL:n esitöiden mukaan saada luettelosuojaa. (Komiteamietintö 1953:3, s. 79. Komiteamietintö 1957:5, s. 33. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 10/1997, s. 5 - 6)

TekijäL 49 §:n säännös ei ole luetteloiden jne. osalta erityissäännös, joka sulkisi tekijänoikeussuojan soveltamisen pois. Luettelo ym. voi yleisten edellytysten täytyessä tulla myös TekijäL 1 §:ssä tarkoitettusta tekijänoikeussuojasta osalliseksi. Tästä säädetään nimenomaan TekijäL 49 § 3 momentin lopussa.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. Lausunnossa 1990:13 oli kyse kysymyslomakkeen suojasta. Tekijänoikeusneuvoston mukaan kysymyslomake ei saanut luettelosuojaa TekijäL 49 § mukaan, koska lomakkeessa ei ollut yhdisteltyä suurta määrää tietoa. Sen sijaan TekijäL 49 §:n nojalla suojatuiksi on katsottu esimerkiksi puhelinluettelo (1987:16), kirjan matrikkeli (1994:20) ja nimipäiväluettelo (1995:11 ja 1996:1).

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että aikakausjulkaisua pidetään tekijänoikeudellisessa mielessä teoksena, jos se on itsenäinen ja omaperäinen henkisen luomistyön tulos. Tällainen aikakausjulkaisu saa tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla.

Sisällysluetteloita suojataan aikakausjulkaisujen osina. Teoksesta erotetun sisällysluettelon TekijäL 1 §:n mukainen suoja edellyttää kuitenkin, että sisällysluettelo itsessään ylittää teoskynnyksen, eli että se on itsenäinen ja omaperäinen henkisen luomistyön tulos.

Se, saako tietty sisällysluettelo tekijänoikeus- tai luettelosuojaa, on ratkaistava tapauskohtaisesti. Tekijänoikeusneuvosto ei esitetyn lausuntopyynnön perusteella voi ottaa kantaa siihen, saako yksittäinen sisällysluettelo tai sisällysluettelot yleensä tekijänoikeus- tai luettelosuojaa, ja onko tekijänoikeuden haltijoiden lupa tarpeen sisällysluetteloiden sijoittamiseksi julkiseen tietokantaan. Tässä tekijänoikeusneuvosto viittaa aikaisemmin lausunnossa esitettyyn.

Lausuntopyynnöstä ei käy ilmi, milloin hakijan tarkoittamat aikakausjulkaisut sisällysluetteloineen ovat valmistuneet. Mikäli sisällysluettelot saavat tekijänoikeus-suojaa, niiden suoja-aika on TekijäL 43 §:n mukaan 70 vuotta. Mikäli sisällysluettelot saavat luettelosuojaa, suoja-aika on TekijäL 49 §:n mukaan viisitoista vuotta.

Suoja-ajan päätyttyä sisällysluetteloista voidaan tekijänoikeus- taikka luettelosuojan estämättä valmistaa kappaleita ja saattaa ne yleisön saataviin. Ne voidaan vapaasti digitoida ja sisällyttää kaikille avoimeen julkiseen tietokantaan. Jos tekijänoikeus- tai luettelosuoja on vielä voimassa, mainitut toimet edellyttävät tekijänoikeuden haltijoiden lupaa.

Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä esimerkin sisällysluettelosta, joka aiotaan digitoida ja sijoittaa julkiseen tietokantaan. Esimerkkiluettelossa on listattuna yhteensä neljätoista kappaletta kirjailijoiden nimiä ja heidän kirjoituksiaan.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan lausuntopyyntöönsä liittämä sisällysluettelo ei ole muodoltaan sellainen itsenäinen ja omaperäinen henkisen luomistyön tulos, joka saisi kirjallisena teoksena tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo myös, että hakijan lausuntopyyntöönsä liittämässä sisällysluettelossa ei ole yhdisteltynä suurta määrää tietoa siten, että sitä suojattaisiin luettelosuojaa koskevan TekijäL 49 §:n nojalla.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Liite: hakijan lausuntopyyntöönsä liittämä sisällysluettelo

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Sen ratkaisemiseen ovat osallistuneet tekijänoikeusneuvoston puheenjohtaja Niklas Bruun sekä jäsenet

Hanna Nuortila, Stig Henriksson, Päivi Liedes, Jyrki Nikula, Kai Nordberg, Risto Ryti, Pirjo Aalto, Markku Uotila ja Ahti Vänttinen.